

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: 25. 11. 2021. Број решења: 012-199/64-2017 Декан, на предлог Наставно научног већа Факултета техничких наука		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Динуловић др Радивоје	Редовни професор	Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија, 05.04.2012.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука, Нови Сад		Председник
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Кркљеш др Милена	Редовни професор	Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија, 17.11.2021.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука, Нови Сад		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Зековић др Миљана	Ванредни професор	Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија, 25.2.2018.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука, Нови Сад		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. Терзић др Александра	Виши научни сарадник	Друштвена географија, 30.9.2019.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Географски институт <i>Јован Цвијић</i> , САНУ		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
5. Константиновић др Драгана	Ванредни професор	Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија, 01.08.2019.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука, Нови Сад		Ментор
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Зоран (Љубомир) Марковић		
2. Датум рођења, општина, држава:		

10. 11. 1958. Ниш, Република Србија (Југославија)

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:

Архитектонски факултет Универзитета у Београду; Магистарске академске студије; Магистар техничких наука - област архитектуре и урбанизма - историја и теорија архитектуре и урбанизма.

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:
2016.

ДАС Архитектура

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ТИПОЛОГИЈА АРХИТЕКТУРЕ АЛТЕРНАТИВНИХ ЗАЈЕДНИЦА И ПОКРЕТА

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикана и сл.

Докторска дисертација кандидата Зорана (Љубомир) Марковића под насловом:

Типологија архитектуре алтернативних заједница и покрета написана је на укупно 555 страница текста и структурирана је на следећи начин:

Уводна целина рада (истраживачко-методолошки оквир рада) садржи основне поставке истраживања: предмет, проблем, циљеве и задатке истраживања, полазне претпоставке, методологију истраживања и опис систематизације, као и начина прикупљања и начина коришћења извора информација. Увод обухвата 6 делова (одељка / подпоглавља) и написан је на 13 страница текста.

Главна целина рада се састоји од 5 делова (поглавља) и обухвата 306 страница текста:

Први део (поглавље) обухвата 3 одељка (подпоглавља) са 26 страница и 1 илустрацијом; други део 6 одељака са 188 страница и 265 илустрација; трећи део обухвата 5 одељака са 44 странице и 2 илустрације; четврти део обухвата 8 одељака са 30 страница и 3 илустрације; пети део обухвата 4 одељка са 19 страница и 7 илустрација.

Завршна целина рада се састоји од 1 закључног поглавља које обухвата 7 делова (одељка / подпоглавља) и написано је на 12 страна.

Свеукупно посматрано, главни истраживачки део дисертације се састоји од 7 поглавља на 319 страница и са 278 илустрација – кључних продуката истраживања.

Наведеном следе **прилози**:

Рад има 7 прилога:

1. Листа алтернативних идеја, литературе, заједница, група и покрета по временској линији (по историјском развоју) од прапочетака до 1900. године;
2. Листа уметничких (играних) филмова о алтернативном и утопијском начину живота;
3. Глосар / Појмовник;
4. Преглед садашњих истраживања других аутора;
5. Списак извора информација коришћених у раду (библиографија);
6. Извори фотографија коришћених у раду;
7. Биографија аутора.

Целокупна техничка пратећа документација (прилози) обухвата 215 страница.

Заједно: уводна, главна, закључна целина и прилози, обухватају укупно 8 делова (поглавља) и написани су на 555 страница текста.

Укупан број референци и фуснота у раду је 494.

Укупан број графичких прилога (укључујући фотографије, мапе, планове, цртеже, скице, графиконе и шеме) у раду је 278.

Укупан број извора информација (укључујући литературу, стручне часописе, каталоге изложби, зборнике радова са конференција, као и коришћене и цитиране интернет сајтове) у раду је 635.

Рад прате и прописани обрасци од стране Универзитета – „Кључне документацијске информације“ на почетку саме дисертације, и „План третмана података“ приложен дисертацији.

САДРЖАЈ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Апстракт

I Поглавље - Увод

- 1 – 1. Предмет и проблем истраживања
- 1 – 2. Циљеви и задаци истраживања
- 1 – 3. Полазне претпоставке
- 1 – 4. Методологија истраживања
- 1 – 5. Извори коришћених информација
- 1 – 6. Структура рада

II Поглавље - Алтернативни начини живота

- II - 1. Објашњења и основни термини
- II - 2. Место и елементи утопије као алтернативне мисли
- II - 3. Преглед досадашњих истраживања других аутора

III Поглавље - Студије случаја

- III - 1. Примитивне заједнице на примеру Бушмана југа Африке
- III - 2. Старовековне религиозне заједнице на примеру есена у Кумрану
- III - 3. Верске и социјалне комуне у САД на примеру амиша
- III - 4. Заједнице XIX и XX века на примеру антропозофа у Србији
- III - 5. Вевелсбург као архитектонски израз једног политички одређеног начина живота
- III - 6. Савремене заједнице у Израелу на примеру кибуца и мошава

IV Поглавље - Типологија (Типолошка класификација) алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета

- IV - 1. Појмови и основне одреднице типологије
- IV - 2. Основна (постојећа) класификација идеја, литературе, група, заједница и покрета
- IV - 3. Подела алтернативних начина живота по временској линији (Историјско - стилска подела)
- IV - 4. Подела алтернативних начина живота по просторним одредницама
- IV - 5. Типологија алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета

V Поглавље - Типологија архитектуре алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета

- V - 1. Однос архитектуре и начина живота
- V - 2. Интеракција архитектуре и начина живота
- V - 3. Архитектура и алтернативне и утопијске идеје, литература, групе, заједнице и покрети остварени у пракси
- V - 4. Појмови и основне одреднице типологије у архитектури
- V - 5. Основна класификација архитектуре алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета
- V - 6. Подела архитектуре алтернативних начина живота по временској линији (Историјско-стилска подела)
- V - 7. Подела архитектуре алтернативних начина живота по просторним одредницама
- V - 8. Типологија архитектуре алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета²

VI Поглавље - Релациона типологија

- VI - 1. Однос и везе између типологије начина живота и типологије њихових просторних облика
- VI - 2. Релациона типологија
- VI - 3. Графички прикази односа и веза
- VI - 4. Релациона типологија типологије алтернативних видова живота и типологије њихових просторних облика са примерима

VII Поглавље - Закључак

- VII - 1. Резултати истраживања
- VII - 2. Однос начина живота и његових просторних облика код алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета
- VII - 3. Разноврсност и типологија алтернативних и утопијских идеја, литературе и начина живота
- VII - 4. Крај утопија ?
- VII - 5. Еутопија и дистопија
- VII - 6. Разноврсност и типологија просторних облика алтернативних начина живота
- VII - 7. Архитектура као извор и ушће начина живота

VIII Поглавље - Прилози

- VIII - 1. Листа алтернативних идеја и литературе, као и алтернативних група, заједница и покрета по временској линији (Историјски развој), од прапочетка до 1900. године
- VIII - 2. Листа филмова о алтернативном и/или утопијском начину живота
- VIII - 3. Глосар / Појмовник

- VIII - 4. Преглед садашњих истраживања других аутора
- VIII - 5. Списак извора информација коришћених у раду
- VIII - 6. Извори фотографија коришћених у раду
- VIII - 7. Биографија аутора

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација кандидата Зорана Марковића под насловом *Типологија архитектуре алтернативних заједница и покрета* подељена је на 4 опште целине: **уводни део, главни део, закључни део и прилози.**

Уводни део чини Поглавље 1, у коме је кандидат дао истраживачко-методолошки оквир рада. Овај део обухвата предмет истраживања, проблем истраживања, циљеве и задатке истраживања, полазне претпоставке и методологију истраживања. С обзиром да је тема дисертације веома специфична и у архитектонским круговима недовољно истражена, овакав увод је оправдан и сврсисходан.

Објашњавајући предмет рада, кандидат истиче да је архитектура материјални израз тежњи и очекивања, показатељ уметничког нивоа и материјалних могућности људи који су је стварали, али и материјални одговор на односе међу њима и њихов начин живота. Како је архитектура везана за начин живота, тежње, могућности и размишљања људи који је стварају и користе, та веза је интеракцијска, обострана. Колико начин живота и спољни услови одређују архитектуру, толико и архитектура одређује начин живота људи који је користе. Кандидат истиче да је ово посебно видљиво код алтернативних начина живота и њихових просторних облика. У односу на ове тврдње, дефинисан је и предмет истраживања дисертације, и то као анализа односа алтернативних видова живота и њихових просторних облика, те њихово упоређење са начином живота главног цивилизацијског тока и његовим просторним облицима. Разлике између ова два начина живота, као и њихових просторних облика, не само да постоје, него су толико изражене, да можемо говорити о два различита тока историје, социологије и архитектуре. На темељима утврђених разлика, планира се формирање типологија алтернативних видова живота, као свеобухватна типологију модела стварања бољег или идеалног друштва. Затим, анализом архитектонских облика алтернативних начина живота, планира се формирање типологије просторних облика алтернативних и утопијских идеја и литературе, као и алтернативних и утопијских заједница остварених у пракси.

Основне хипотезе које истраживање жели да докаже кроз анализу постојеће литературе и истраживања на терену су:

1. Постојање системских разлика између алтернативних начина живота и начина живота главног цивилизацијског тока кроз простор и време. Алтернативни начини живота, од идеја и литературе, па до остварења у пракси, било да се ради о групама, заједницама или покретима, постоје од почетака организованог друштва и цивилизације, тако да их можемо посматрати као константу - сталну појаву која као антипод прати главни цивилизацијски ток. Разлике између ова два начина живота, као и између њихових архитектонских облика не само да су јасно видљиве, већ су толике да можемо говорити о два сасвим различита историјска тока;
2. Друга претпоставка је постојање мреже интеракција између начина живота и његових архитектонских облика, као и мрежа интеракција између самог глобалног цивилизацијског тока и алтернативних начина живота у том тренутку и на том месту;
3. Трећа претпоставка је да типолошка класификација има предности и даје бољу основу за анализу, од анализе феномена класификованих само по историјском следу, или по географској распоређености. Ово важи за различите типове начина живота (глобалне цивилизацијске, али и алтернативне, кроз простор и време), али и за њихове просторне облике.

Да би се спровело истраживање, формирана је широка база података, прикупљена библиографија алтернативних идеја, литературе и остварења алтернативног и утопијског начина живота од почетака цивилизацијског начина живота до данас. Овај свеобухватни и исцрпан попис постојећих извора посебна је вредност ове дисертације. Поступак који је уследио је анализа и класификација сваког од извора: утврђивање да ли се ради о алтернативним и/или утопијским идејама у литерарном облику, или анализирана библиографска јединица припада неком другом литерарном жанру (научна фантастика, путописна литература, политичка критика, економске анализе, и друго).

У уводу је такође дата и структура извора коришћених информација. Ово је било неопходно, јер при истраживању су, поред класичних библиографских јединица, коришћени и други извори информација - стручни часописи, зборници радова са конференција са темом из области рада,

документарни и играни филмови на тему алтернативе и утопије, интервјуи које је аутор рада водио са припадницима појединих алтернативних група, као и интернет странице које се баве алтернативним и утопијским идејама, литературом и заједницама оствареним у пракси, као и њиховом архитектуром. Такође, објашњена и разлика између примарних, секундарних и терцијарних извора информација. Комплетан попис извора дат је у Прилогу 1 и 2 (Поглавље 8 – Прилози).

Паралелно са овим теоријским радом, кандидат је спровео истраживање на терену, на местима некадашњих и/или још увек постојећих алтернативних и утопијских заједница. Ова теренска истраживања и лично искуство кандидата дају посебну вредност читавом раду. На овај начин дат је потпуни увод у истраживање које обухвата више година рада, а просторно покрива четири континента (Европу, Азију, Африку и Америку).

У истраживању су коришћена сва три вида истраживачког рада и приказивања резултата - дескриптивни, каузални и прогностички, као и квалитативни и квантитативни метод. Иако је код приступа истраживању акценат дат на студијама случаја, коришћени су и остали приступи (наративни, феноменолошки, теоријски утемељен и етнографски).

Главни део истраживања (поглавља 2, 3, 4, 5 и 6) који произилази из датих поставки, у потпуности одговара раније усвојеним задацима истраживања. Кроз логичан след, кандидат се креће од општих тема, ка појединачним случајевима, како би се формирали типолошки низови и извели закључци.

У **Поглављу 2.** су дата објашњења и речник термина. Ово је било неопходно, јер се ради о теми која је мултидисциплинарна, те терминима који се могу тумачити на више начина (утопија, алтернатива, типологија, цивилизација, главни цивилизацијски ток и друго), а у случајевима где има више значења одређеног термина, дато је значење које је релевантно за рад. Остали термини објашњени су у Прилогу 3. (Глосар / Појмовник). Посебно место је дато термину *утопија*, као облику алтернативне мисли и потенцијалног деловања, те њеном значају кроз историју и данас. Овај одељак је од посебне важности не само за структуру, већ и за само разумевање рада, јер је деловање главног цивилизацијског тока од почетака било усмерено на умањивање важности алтернативних идеја и праксе и њиховој маргинализацији.

У овом поглављу дат је и преглед досадашњих истраживања других аутора. Због вишеслојности самог рада, и овде су дата истраживања алтернативних и утопијских идеја, литературе и покушаја остварења, али и досадашњи рад на њиховим класификацијама, укључујући и типологију.

У **Поглављу 3.** дат је приказ шест студија случаја - примитивна заједница Бушмана југа Африке; старовековна заједница Есена у Кумрану на Блиском Истоку; заједница Амиша у Северној Америци; заједница антропозофа у Србији данас; заједница шущтафела у Немачкој током тридесетих и четрдесетих година 20. века и замак у Вевелсбургу; и заједнице кибуца и мошава у Израелу данас. Овај одабир студија случаја покрива не само највећи део времена од почетака цивилизацијског живота, већ и покрива четири континента (Европу, Азију, Африку и Северну Америку). Теренско истраживање као допуна теоријском делу рада је не само допринело повећању квалитета рада, већ је и дало нови и јаснији поглед на сам рад. Детаљна анализа сваког од одабраних студија случаја обухвата опис критеријума избора заједнице, њен настанак, историјски развој, садашњу ситуацију, могуће правце даљег развоја, као и нестанак код заједница које су се угасиле. Анализа просторних облика сваке од одабраних заједница обухвата начин живота, степен њене остварености, теоријске основе архитектуре и урбанизма у списима заједнице, организацију насеља, стамбене, радне и друштвене објекте, ентеријер и детаље. За сваки од примера резултати анализе су дати кроз приказ карактеристика заједнице и њених просторних облика, који су касније коришћени код формирања типолошких класификација као и закључака о заједници и њеним просторним облицима. Ова и овако урађена анализа дала је довољно података за потврду прве и друге хипотезе рада, а које се тичу односа главног цивилизацијског тока и алтернативног, као и односа начина живота и појавних облика архитектуре који чине оквир тог живота.

Поглавље 4. даје анализу типологије алтернативних и утопијских начина живота. Рад полази од објашњења основног појма - типолошке класификације, преко постојећих класификација анализираних феномена (по времену и по простору), до типологије алтернативних идеја, литературе, и покушаја остварења у пракси (група, заједница и покрета). Дата детаљна типологија је произашла из претходно сакупљених и анализираних више од хиљаду литерарних примера, као и више стотина примера заједница остварених у пракси. Детаљнија анализа свих обухваћених

примера дата је у Прилогу 1 - *Листа алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета остварених у пракси.*

Поглавље 5. даје анализу архитектонских облика алтернативних и утопијских начина живота. Рад полази од анализе односа архитектуре и начина живота, њихових интеракција и архитектуре алтернативних и утопијских начина живота. У овом поглављу су дати данас преовлађујући начини представљања развоја архитектуре по временској и просторној линији, као и предности типолошког начина приказивања у односу на њих. Поглавље се завршава детаљном типологијом архитектонских облика по типолошким низовима и типовима.

Поглавље 6. даје упоредну анализу претходне две типологије - алтернативних начина живота и њихових просторних облика кроз релациону типологију. Термин релациона типологија је релативно нов, и као и сам принцип компаративне типолошке анализе још увек се доста ретко употребљава, посебно у теорији архитектуре и урбанизма. Дат је историјски развој релационе типологије, као и детаљна анализа њених принципа. Примена на посматраном феномену је дата теоријски, али и графички, што омогућује не само прегледност, већ и проверу примењене методе.

У **Закључном делу (Поглавље 7 - Закључак)** кандидат успешно синтетизује целокупно истраживање и изводи закључке помоћу добијених резултата истраживања. Све три основне хипотезе рада су доказане, дисертација јасно и директно показује примењену методологију и принципе истраживања. Закључак осим директних резултата истраживања, даје и анализу разноврсности проучаваних феномена, као и могуће правце даљег развоја алтернативне и утопијске мисли, литературе и организованих заједница. Посебан осврт је дат на део рада у којем је примењена релациона типологија, као посебан допринос разумевању овог комплексног феномена.

У **Техничком делу (Поглавље 8 - Прилози)** дато је шест прилога који су били кључни за израду саме дисертације и који су јој претходили, као и биографија аутора. Од прилога кључни је **Прилог 1.** - *Листа алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета по временској линији* (Историјски развој), од прапочетака до 1900. године. У њему је дат списак литературе и заједница по временској линији, који је био основа за стварање обе типологије (алтернативних начина живота, као и њихових просторних облика). Уз сваку одредницу дат је и краћи опис са основним подацима. Прилог 1. је написан на 102 странице и обухвата готово хиљаду књига и преко четири стотине заједница са алтернативним и/или утопијским начином живота, које су анализирани и припремљени за типолошку класификацију.

Прилог 2. приказује играле (уметничке) филмове из области алтернативних и/или утопијских тема, заједница, као и еутопијских или дистопијских приказа будућности. Овде је анализирано 555 филмова од почетка кинематографије (први анализирани филм је из 1896. године) до 2019. година, који су описани и припремљени за типолошку класификацију.

У **Прилогу 3.** је дат Глосар/Појмовник са објашњењима термина који су коришћени у раду, а који се могу срести у литератури о алтернативним и утопијским идејама, литератури и заједницама.

Прилог 4. даје преглед садашњег рада других аутора. Осим истраживача који се баве алтернативом, дати су и универзитети где се утопијска и алтернативна мисао изучава у оквиру редовног програма, као и удружења за проучавање утопијске мисли и стручни часописи који објављују радове на ову тему.

Прилог 5. даје извора информација коришћених током истраживања и при изради дисертације (литература, стручни часописи, интервјуи са члановима заједница, зборници радова са конференција посвећеним овој теми, интернет странице, каталози изложби и друго). Попис извора информација је сегментиран по њиховом односу према теми (примарни, секундарни и терцијарни извори), што је објашњено у раду.

Прилог 6. даје детаљни попис илустрација (фотографије, графикони, цртежи, скице, мапе, планови, шеме и друго) са свим потребним подацима за сваку од њих (извор одакле је илустрација преузета, објављивање, где је још коришћена и друго).

У **Прилогу 7.** је биографија аутора са библиографијом и другим потребним подацима.

ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

1. Markovic Z. Light in the Mediterranean Sacral Objects - Utopia of Illumination, The Second Phase of the Modrica Project. In: Madrigal J.M.P., Husain H.R. (Eds.) Pre-Conference Book 02 (Book of Abstracts and Catalogue of the Exhibition) of the International Conference CAUMME/PAUMME 2020 (International Conference and Exhibition: Mediterranean: Between Expansion and Regeneration, 25-29 November 2020). Cairo, Egypt, AGORA Society and German University at Cairo, 2020. pp. 114-115. (SUA1.5).

Учешће на међународној изложби такмичарског карактера AGORA - CAUMME/PAUMME. Међународна комисија/жири за избор радова (за учешће на изложби): Prof. Dr. Jose Manuel Madrigal (Spain / Egypt), Prof. Dr. Husam Hussein (Jordan), Arch Holger Gladis (Holland), Prof. Dr. Ashraf Salama (Director of Research at the University of Strathclyde, United Kingdom / Great Britain), Prof. Dr. Hossein Sadri (Girne American University in Kyrenia, Cyprus) и Prof. Dr. Murat Soygenish (Bahçeşehir University, Istanbul, Turkey). Рад је учествовао у главном програму изложбе и уврштен је у пет најбољих архитектонских пројеката професионалних пројектаната медитеранских земаља за период 2016-2019.

2. Markovic Z. Pharaoh Akhenaten As the First Recorded Utopian. In: Book of the Extended abstracts of the 21st International Conference USS Utopian Studies Society / Europe, 10-12 December 2021. Porto, Portugal, USS (Europe) and University of Porto, CETAPS / Centre for English, Translation, and Anglo-Portuguese Studies, 2021. (M34);

3. Markovic Z. Christine de Pizan and Veronica Franco Just feminists or forerunners of the feminist utopia. In: Book of the Extended abstracts of the 21st International Conference USS Utopian Studies Society / Europe, 10-12 December 2021. Porto, Portugal, USS (Europe) and University of Porto, CETAPS / Centre for English, Translation, and Anglo-Portuguese Studies, 2021 (M34);

4. Markovic Z. An Alternative Way, Relation Typology of the Utopian Heritage and Built Environment. In: Madrigal J.M.P., Husain H.R. (Ed.) Pre-Conference Book 02 (Book of Abstracts and Exhibition) of the International Conference CAUMME/PAUMME 2020 (International Conference and Exhibition: Mediterranean: Between Expansion and Regeneration, 25-29 November 2020). Cairo, Egypt, AGORA Society and German University at Cairo, 2020. pp. 34-35 (M34);

5. Markovic Z. Akhenaten, Our Contemporary, Reformist Pharaoh and Some of His Revolutionary Changes as Our Contemporary Principles. In: Madrigal J.M.P., Husain H.R. (Ed.) Pre-Conference Book 02 (Book of Abstracts and Exhibition) of the International Conference CAUMME/PAUMME 2020 (International Conference and Exhibition: Mediterranean: Between Expansion and Regeneration, 25-29 November 2020). Cairo, Egypt, AGORA Society and German University at Cairo, 2020. pp. 38-39 (M34);

6. Markovic Z. Typology of the traditional houses in Botswana and climate change as one of the forces causing its evolutionary development. In: Dr Nomazile Chicho (Ed.). Book of Abstracts of the 3rd International Research Conference 3-4. Oktobar 2019. Gaborone, Botswana: Ba Isago University, 2019 pp.15 (M34);

7. Markovic Z. Climate and Climate Change as an Independent Type within the Typology of the Utopian Ideas and Literature. In: Book of Abstracts of the 20th International Conference USS Utopian Studies Society / Europe, 1-5th July 2019. Prato (Florence), Italy, USS (Europe) and Monash University Prato Centre, 2019. pp. 69. (M34);

8. Markovic, Z. (2017). KNOWLEDGE TRANSFER – CASE STUDY OF ARCHITECTURAL DESCRIPTIONS IN THE LITERARY WORKS OF GAIUS JULIUS CAESAR. KNOWLEDGE - International Journal, 16(3), 1173–1178. Retrieved from <http://www.ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/4237> (M53)

9. Markovic Z. Sustainability and Self-Sustainability in Early Religious Utopian Communities, Case Study of the Amish. In: Bogdanovic R. (Ed.). Book of Abstracts and Exhibition Book of the International Conference Facing the Future, STRAND (Sustainable Urban Society Association) & SANU (Serbian Academy of Sciences and Arts), 1-3. decembar 2014. Belgrade, Serbia, STRAND and SANU, 2014. pp. 51. (M34);

10. Markovic Z. Sustainable Development - Utopia or Reality, Case Study of the Molepolole Project. In: Bogdanovic R. (Ed.). Book of Abstracts and Exhibition Book of the International Conference Facing the Future, STRAND (Sustainable Urban Society Association) & SANU (Serbian Academy of Sciences and Arts), 1-3. decembar 2014. Belgrade, Serbia, STRAND and SANU, 2014. pp. 61. (M34);

11. Markovic Z. Typology of the Vernacular Houses in Botswana during Period of the Rapid Urbanization 1950-2000. Proceedings (in the electronic format) of the First Conference on Urbanization of Traditional Settlements in Botswana, Department of Architecture and Planning, University of Botswana, 23-24th July 2012. Gaborone, Botswana, DAP, UB. Chapter 11, pp. 1-15. (M33);

12. Markovic Z. Typology of the Traditional Houses in Botswana, as the First Step in Potential Way Forward. Book of Abstracts of the 11th BIE Botswana Institution of Engineers International Biennial Conference, 7-9. October 2009. Gaborone, Botswana, BIE, 2009. pp. 20. (M34).

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

У **закључном делу** кандидат успешно синтетизује целокупно истраживање, потврђује полазне претпоставке рада, даје одговоре на постављена истраживачка питања и циљеве. Све три полазне претпоставке рада су доказане током истраживања и ти докази су дати и детаљно објашњени у Закључку:

- **Прва и основна претпоставка рада** је постојање алтернативних начина живота и њихова суштинска разлика у односу на главни (глобални) цивилизацијски ток у том тренутку и на том месту. Алтернативне идеје, литература и покушаји остварења у пракси јављају се током свих временских периода и на свим географским просторима, тако да их можемо посматрати као *константу*, која прати главни цивилизацијски ток током његовог развоја. Они се јављају као реакција на постојеће друштвене односе, као њихова алтернатива, или облик побољшања. Истраживање је пошло од претпоставке да разлике између ова два начина живота, као и између њихових архитектонских облика, не само да постоје, већ су толико велике и суштинске да можемо говорити о два тока историје који паралелно теку на истом простору готово се и не додирујући. Кроз истраживање је доказана, а у дисертацији и приказано, не само постојање великог броја алтернативних и утопијских идеја, литературе и покушаја остварења у пракси, већ и њихова разлика у односу на главни цивилизацијски ток тог тренутка и на том месту.
- **Друга претпоставка рада** је постојање низа интеракција између начина живота и његових просторних облика, као и низ интеракција између главног цивилизацијског тока и алтернативних начина живота. У дисертацији је однос начина живота и његових просторних облика приказан и анализиран на више места и њихове интеракције су описане и доказане кроз више примера. Ове интеракције су посебно видљиве код алтернативних и утопијских начина живота остварених у пракси, мада постоје и код главног цивилизацијског тока. Сваки начин живота захтева одређену, само њему одговарајућу организацију простора. Међутим, једном изграђени објект постаје одређујући; иако у потпуности задовољава један начин живота, онемогућава, или ограничава, било који други начин коришћења. Потенцијална промена начина коришћења објекта условљена је његовом променом или напуштањем. Односи између начина живота и његових просторних облика су интеракцијски.
- **Трећа претпоставка рада** је могућност стварања типологије (типолошке класификације) алтернативних идеја, литературе и начина живота остварених у пракси, и њихове архитектуре, као боље основе за анализирање овог феномена од класификовања на уобичајени начин, само по историјском следу. Алтернативне покрете, било да су остали

само на нивоу теорије или су имали и своје остварење у пракси, можемо поделити по различитим типовима, зависно од услова и начина настанка, циљева и тежњи, теоријске подлоге или спонтаности, времена трајања, узрока и начина гашења и др. Исто важи и за њихове архитектонске облике.

Анализирајући типолошке класификације појединих студија случаја појединачно, као и међусобно, у упоредној анализи, приказане су њихове сличности и разлике. Као један од резултата рада дата је комплексна типолошка класификација која не само да доказује полазне претпоставке и најважнији је део закључка дисертације, већ се може користити и за даља истраживања. Упоредном анализом типологије алтернативних идеја, литературе и облика живота остварених у пракси, и типологије њихових архитектонских облика, представљена је значајна база података за даља истраживања у области алтернативе и утопија, али и методолошки поступак који се може применити и код других анализа, или студија појединих типова архитектуре главног тока. Овде приказан систем двоструке типологије (упоредне типолошке класификације начина живота и њихове архитектуре), као и компаративне релацијске типологије (која обједињује прве две) може се користити као полазна основа или као један од елемената код других истраживања.

- **Осим доказа полазних претпоставки**, у Закључку су дати и елаборирани резултати анализа о односу начина живота и његових просторних облика код алтернативних идеја, литературе, група, заједница и покрета; о разноврсности и типологији алтернативних и утопијских идеја, литературе и начина живота; као и ауторове анализе о крају утопија и дилеми између еутопије и дистопије данас.
- Аутор дисертацију завршава својим виђењем архитектуре као извора и ушћа начина живота, а које призилази из самог текста дисертације као један од најважнијих резултата анализе односа архитектуре и начина живота.

На основу приказаних резултата може се закључити да је кандидат успео да покаже важност, сврсисходност и потребу употребе типологије у анализама проблема и теоријским и практичним истраживањима у области теорије архитектуре, као и њене предности у односу на стандардни начин приказивања развоја архитектуре по просторно-временској линији. Увођење релационе типологије у област истраживања је посебан допринос дисертације.

На овај начин, креиран је нови приступ читавом систему истраживачких проблема, а који се тичу другачијег начина сагледавања не само питања алтернативних и утопијских идеја, литературе и остварења у пракси група, заједница и покрета, већ и њихових општих архитектонских и урбанистичких концепата, као и њихових појединачних архитектонских простора и форми.

На основу претходно изнесеног, Комисија констатује да је кандидат успешно и на научно адекватан и ефикасан начин поставио, спровео истраживање, извео закључке, те приказао резултате који представљају оригиналан и научно значајан допринос предметном пољу истраживања.

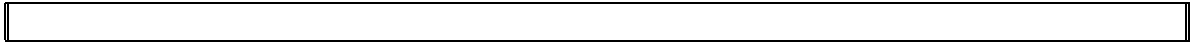
VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Након детаљне и свеобухватне анализе, Комисија је начин приказа и тумачење резултата истраживања спроведеног у оквиру докторске дисертације кандидата Зорана Марковића под насловом *Типологија архитектуре алтернативних заједница и покрета*, оценила позитивно.

Дисертација је написана прегледно и јасно, адекватно и систематично је структурирана, истраживање је успешно спроведено користећи јасан и прецизно дефинисан научни, односно методолошки апарат. На основу добијених резултата истраживања изведени су јасни закључци и утврђени битни и оригинални научни доприноси. Дисертација је ослоњена на прецизно структурирани приказ и анализу највећег броја доступних извора о алтернативним заједницама, на глобалном нивоу.

Додатно, рад је проверен у софтверу за детекцију плагијаризма (iThenticate), у Библиотеци ФТН-а, о чему је Комисија извештена путем електронске поште. На основу ове провере, нису пронађени докази о плагијаризму.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?
- **Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме ове докторске дисертације.**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?
- **Дисертација садржи све битне елементе неопходне за позитивну оцену дисертације.**

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Дисертација представља оригинални допринос науци по више аспеката:

- Полазећи од дефиниција појмова алтернативна заједница, група, алтернативни покрет и утопија, рад дефинише термин *алтернативни начин живота*, кроз истицање системских разлика (социолошких, идеолошких и других) између овог начина живота и главног цивилизацијског тока;
- Рад представља прво комплексно и свеобухватно дело које тежи да идентификује, анализира, класификује познате облике алтернативних начина живота, и сврста их у типолошке низове, према критеријумима својственим за поље истраживања; допринос рада у овом погледу је енциклопедијски и суштински представља обимну антропогеографску студију;
- С обзиром да се ради о теми која је посебно значајна за области антропологије, социологије и филозофије, рад даје посебан допринос увођењем истраживања архитектонских облика које стварају, наслеђују, адаптирају, или антиципирају алтернативне заједнице; ова тема је само фрагментарно истражена у постојећој литератури и истраживањима;
- Уводећи архитектуру и урбанизам као кључне елементе опросторења алтернативних облика живота, аутор приказује и доказује важно својство архитектуре – њену утемељеност у вредностима заједнице која је ствара, те потенцијал архитектуре да рефлектује, али и креира вредности друштва;
- Фокусирајући се на издвојене, посебне облике друштвених заједница – својеврсне екстремне случајеве, радом се доказује управо постојање ове законитости, кроз различите степене остварења у архитектури;
- Истовремено, рад показује да архитектонски облици алтернативних видова живота не само да се разликују од архитектонских облика главног цивилизацијског тока, већ и да њихова организација, која проистиче из једног начина живота онемогућава њихово коришћење у оквиру другачијег начина живота, без промена које суштински мењају и саму ту архитектуру;
- Посебан допринос рада је поставка типолошких низова (1) архитектонских принципа (односно према теорији архитектуре), (2) урбанистичких концепција и (3) архитектуре алтернативних заједница, са типовима и под-типовима, чиме је први пут урађена свеобухватна систематизација овог градитељског опуса; значај дисертације у овом смислу превазилази област архитектуре, него се проширује на поље антропологије, социологије и других друштвено-хуманистичких дисциплина;
- Примена релационе типологије представља допринос по питању примене ове методологије у анализи односа алтернативних облика живота и њихових архитектонских облика; такође, приказане су вишеструке могућности ове методе за даља истраживања и примену у области архитектуре и сродним дисциплинама;
- Сви приказани резултати истраживања и спроведене класификације релевантни су на

локалном и глобалном нивоу.
4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?
- Комисија није уочила недостатке који могу битије да утичу на резултате истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу наведеног, комисија предлаже:
- На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да се докторска дисертација кандидата Зорана Марковића под насловом <i>Типологија архитектуре алтернативних заједница и покрета</i> прихвати, а кандидату одобри одбрана дисертације.

Место и датум:
Нови Сад, 22.02.2022.

Др Радивоје Динуловић,
редовни професор,
председник Комисије

Др Милена Кркљеш,
редовни професор,
члан Комисије

Др Миљана Зековић,
ванредни професор,
члан Комисије

Др Александра Терзић,
виши научни сарадник,
члан Комисије

Др Драгана Константиновић,
ванредни професор,
члан Комисије - ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.